

**SUITABILITY OF TYPES OF VISUAL
MATERIALS USING IN 5TH GRADE TURKISH
TEXTBOOK ACTIVITIES TO THE CURRICULUM**

**5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerinde Kullanılan Görsel
Materyal Türlerinin Öğretim Programına Uygunluğu**

Musa ÇİFCİ¹

Kadir KAPLAN²

Abstract

The aim of the research is scanning visual reading learning outcomes in 2018 Turkish Curriculum of 5th grades. Then identify the relation between the stated visual types of materials and how it is correlated and the main reason is improving an affective usage suggestions to the operators. With the help of scanning the documents, it is determined the situation of 5th grade visual reading learning outcomes in Secondary School 5th grade Turkish textbook of MEB. Descriptive analysis technique is used in "Types of visual materials determination form." At the end of the research, it is detected that visual reading and visual presentation learning fields are not independent skill but they are related to learning outcomes. Three of the visual reading outcomes in the curriculum of 5th grade are relevant to chart, table picture and comics. Other two outcomes are not related to specific visual material but they are named visuals for general usage. There are eleven different visual materials such as photo, comic, drawing, illustration, poster, map, table, digital drawing, picture, symbol and sketch in the activities and they are mostly related to writing skill. There is no visual materials relevant to auditory skill. Although there is no relation between visual literacy outcomes and speaking skills, there are six visual materials related to speaking skills. We can see the concordance between curriculum and activities in reading skills view.v Visual materials used in visual literacy outcomes and activities are coherent as a type. Table, picture and comics take place in visual literacy outcomes but charts are not used in these activities. Also although they are not written in visual literacy materials, sketch, symbol, digital drawing, map, poster, illustration, drawing and photo are used in the activities.

Key Words: Textbook, Reading, Visual literacy

¹ Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, El-mek: musa.cifci@usak.edu.tr

² Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, El-mek: El-mek: 164009022@usak.edu.tr

Öz

Araştırmanın amacı, 2018 Türkçe Öğretim Programı 5.sınıf görsel okuma kazanımlarında belirtilen görsel materyal türlerinin ders kitabındaki etkinliklerde beceri alanları ile ilişkilendirilme biçimini belirleyerek uygulayıcılar için etkili kullanım önerisi geliştirmektir. Doküman incelemesi yoluyla programdaki 5.sınıf görsel okuma kazanımlarında belirtilen görsel materyallerin MEB Yayınlarının 5.sınıflar için hazırlanmış olduğu Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı'nda yer alan etkinliklerdeki durumu tespit edilmiştir. Verilerin toplanmasında "Görsel Materyal Türü Tespit Formu" analizinde betimsel analiz tekniği benimsenmiştir. Araştırma sonucunda programda görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanlarının bağımsız bir beceri olarak kabul edilmeyip kazanımlarla ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Programdaki 5.sınıf görsel okuma kazanımlarından üçü grafik, tablo resim ve karikatür ile ilişkilendirilmiştir. Diğer iki kazanımın ise özel olarak bir görsel materyal türü ile ilişkilendirilmeyip söz konusu kazanımlarda daha genel bir ifade olan görsel kavramının kullanıldığı saptanmıştır. Etkinliklerde fotoğraf, karikatür, çizim, illüstrasyon, afiş, harita, tablo, dijital çizim, resim, simge ve kroki olmak üzere on bir farklı görsel materyal kullanıldığı; görsel materyal türlerinin en fazla yazma becerisi ile ilişkilendirildiği, dinleme becerisiyle ilişkilendirilen görsel materyal türüne yer verilmediği görülmüştür. Programdaki görsel okuryazarlık kazanımları, konuşma becerisiyle ilişkilendirilmediği halde etkinliklerde kullanılan görsel materyallerden altısı konuşma becerisi ile ilişkilendirilmiştir. Okuma becerisiyle ilişkilendirilme noktasında program ve etkinliklerin uyumlu olduğu söylenebilir. Görsel okuryazarlık kazanımlarında belirtilen ve etkinliklerde kullanılan görsel materyallerin tür olarak uyumlu olduğu söylenebilir. Görsel okuryazarlık kazanımlarında geçen tablo, resim ve karikatürün etkinliklerde yer aldığı; kazanımlarda geçmesine rağmen görsel materyal türlerinden grafiğin etkinliklerde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca görsel okuryazarlık kazanımlarında yer almadığı halde kroki, simge, dijital çizim, harita, afiş, illüstrasyon, çizim ve fotoğrafın etkinliklerde yer aldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitabı, okuma, görsel okuryazarlık

Giriş

Eğitim, bireylerde kalıcı izli davranış değişikliğini hedeflemektedir. Eğitimin hedefe ulaşabilmesinde öğretim programları oldukça önemlidir. Öğretim programı, hedeflere nasıl ulaşılabileceğini ortaya koyan uygulamaya dönük müfredat programıdır. Öğretim programlarının hedef/davranış, içerik, öğrenme ve öğretme süreci, değerlendirme olmak üzere dört temel ögesi vardır.

Bireylere kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve tutumlar içerikte ortaya konur. İçerikte ortaya konan bilgi, beceri ve tutum çerçevesinde ders kitapları hazırlanır. Ders kitabı, öğretim programının belirlenen hedeflere ulaşmasında yaygın kullanıma sahip araç gereçlerdendir. Uzun, Aktaş, & Albayrak'a (2010) göre eğitim öğretim faaliyetlerinde öğretmen ve öğrencilerin en fazla kullandıkları araçların başında ders kitabı vardır. Öyle ki sosyo ekonomik koşulların yetersiz olduğu bölgelerde ders kitabı bireylerin yararlanabileceği tek kaynak durumundadır. Ders kitapları, öğrenme sürecini ilgi çekici hale getirdiği gibi öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif olmalarını da sağlamaktadır (Ceyhan & Yiğit, 2005). Öğrencileri sürecin bir parçası haline getirmesi ders kitabını eğitim öğretim ortamının önemli bir parçası haline getirmektedir.

Ders kitaplarında bireyler, pek çok uyarana karşılaştırmaktadır. Bu uyarılardan biri de görsellerdir. Görsel uyarılar işlevlerine göre yedi farklı şekilde kullanılabilir. Duchastel (1980) bu işlevleri tanımlayıcı, açıklayıcı, yapılandırıcı, işlevsel, mantıksal-matematiksel, yönerge ve veri gösterimi olarak sınıflandırır.

Levin'in (1979) metinlerdeki görsellerin işlevlerine yönelik çalışmasında ders kitaplarında kullanılan görsellerin beş önemli işlevinden bahsedilmektedir. Bu beş işlevden ilki süslemedir. Süslemenin amacı içeriği dikkat çekici ve eğlenceli hale getirmektir. İşlevlerden ikincisi temsildir. Bu işlevde metindeki olay, durum, mekân görselleştirilir. Dönüştürme işlevinde ise içerikle ilgili anahtar bir bilginin hatırlatılması temel amaçtır.

Dördüncü işlev düzenleme işlevidir. Düzenleme işlevinde görseller, bilginin zihindeki yerleşimini uyumlu hale getirir. Metinlerdeki görsellerin son işlevi de yorumlamadır. Yorumlama, bireylerin içeriği anlamasını kolaylaştırır.

Peeck (1993), çalışmasında görsellerin öğrenmedeki rolü ve etkisini görsellerin motivasyonu yükseltmesine, dikkati artırmasına, süreci derinleştirmesine, metnin içeriğini açıklamasına, bilgileri organize etmesine ve bilgiyi desteklemesine bağlamaktadır. Bu özellikleri göz önüne alındığında ders kitaplarında kullanılacak görsellerin seçimine ve öğrenim sürecini destekler nitelikte olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Öğretimin amaçlarına ulaşmasında büyük öneme sahip olan ders kitaplarıyla ilgili olarak Demirel & Kiroğlu (2005) ders kitabının öğretim programının temel öğelerine uygun olarak hazırlanması gereken öğrenme amaçlı basılı materyal olduğunu ifade ederek ders kitabının programın uygulanmasında ve amacına ulaşmasındaki etkisini ortaya koyar.

Bir aracın ders kitabı hüviyeti kazanması için söz konusu dersin öğretim programında belirtilen hedeflerle örtüşmesi gerekmektedir; zira ders kitabının kullanılmasının ilk nedeni programa uygun olarak hazırlanmasıdır. Ülkemizde de ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığının kontrolünde eğitim programına uygun olarak hazırlanmaktadır. Taş (2007:520), ders kitabında bulunması gereken niteliklerle ilgili olarak ders kitaplarının Millî Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye kurulunca onaylı olması, Türk millî eğitiminin genel amaçları doğrultusunda hazırlanması, hazırlanma aşamasında eğitimdeki gelişmeler dikkate alınarak en uygun teknik ve yöntemler ışığında uygulanabilirliğini sağlayacak nitelikte olması, eğitim programı doğrultusunda hazırlanması, görsel düzen, tasarım, fiziksel yapı, içerik, dil ve anlatım gibi özelliklerin göz önünde bulundurulması, ders kitaplarında kullanılacak metinler ve görsel unsurların öğrencilerin seviyeleri dikkate alınarak seçilmesi gerektiğini belirtir.

Temel dil becerileri ile ilişkilendirilen görsel uyaranlar, eğiticilik ve öğreticilik özelliğiyle öğrenme öğretme sürecinin etkililiğini artıran materyallerdendir. Görseller, genel anlamda eğitim-öğretimin, özelde Türkçe eğitiminin önemli bir unsurudur. Bu nedenle ders kitaplarında kullanılan görseller; öğretim programında belirtilen kazanımlara, temaya, öğrenci seviyesine ve öğrencinin beklentilerine uygun olmalıdır.

Alanyazın incelendiğinde ders kitaplarının içeriğine dönük (metin türü, değer aktarımı, okunabilirlik vb.) birçok çalışma bulunurken görsel materyaller noktasında yapılan çalışmaların yetersiz olduğu söylenebilir. Bu araştırmada MEB Yayınları *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde kullanılan görsel materyallerin 2018 Türkçe Öğretim Programı 5.sınıf görsel okuryazarlık kazanımlarında ifade edilen görsel materyal türlerine uygunluğu incelenerek alana katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılan MEB tarafından hazırlanmış *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde kullanılan görsel materyallerin (resim, fotoğraf, karikatür vb.) ders kitabındaki etkinliklerde beceri alanları ile ilişkilendirilme biçimini belirleyerek uygulayıcılar için etkili kullanım önerisi geliştirmektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır:

1. 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan 5.sınıf görsel okuma kazanımları, kazanımların ilişkilendirildikleri materyal türleri ve öğrenme alanları nelerdir?

2. MEB tarafından hazırlanan *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde kullanılan görsel materyaller nelerdir?
3. MEB tarafından hazırlanan *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde kullanılan görsel materyaller, hangi beceri alanları ile ilişkilendirilmiştir?
4. MEB tarafından hazırlanan *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde kullanılan görsel materyaller ile 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan görsel okuma kazanımlarında belirtilen görsel materyaller arasında görsel materyal türü ve görsel materyalin ilişkilendirildiği beceri alanı açısından uyum var mıdır?

Araştırma, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarında okutulan MEB tarafından hazırlanmış *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı* ile sınırlıdır.

Yöntem

Araştırmada nitel model kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda olay ya da olgunun sıklığından ziyade belli bir etkinliğin niteliği ortaya konur. Türkçe Öğretim Programı görsel okuma kazanımlarında belirtilen görsel materyallerin *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı* etkinliklerinde yer alma durumunu açıklamak ve bu materyallerin kazanımlarla tutarlılığını incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada doküman incelemesi yapılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olaylarla ilgili bilgi içeren materyallerin analizidir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Bu kapsamda Türkçe Öğretim Programı'ndaki görsel okuma kazanımlarında belirtilen görsel materyaller ile bu kazanımlara yönelik Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'nın 2018 tarihli 5.sınıflar için hazırlanmış olduğu *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinlikler incelenmiştir. Çalışmada 2018 yılında Talim Terbiye Kurulunca onaylanan tek 5.sınıf Türkçe ders kitabı olması nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'na ait *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'nin incelenmesi uygun görülmüştür.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın veri toplama süreci iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada 2018 Türkçe Öğretim Programı incelenmiş ve beceri alanına bakılmaksızın programdaki görsel okuryazarlıkla ilgili kazanımlar, kazanımların ilişkilendirildiği beceri alanı ve materyal türü tespit edilmiştir.

İkinci aşamada Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarının 2018 tarihli 5.sınıflar için hazırlanmış olduğu *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinlikler, araştırmacı tarafından geliştirilen "Görsel Materyal Türü Tespit Formu"na göre incelenmiş ve etkinliklerde kullanılan görsel materyallerin türü ve ilişkili oldukları temel beceri alanları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler, önceden belirlenen temalara göre yorumlanmaktadır. Analiz için gerekli bir çerçeve oluşturulduktan sonra oluşturulan çerçeveye göre veriler işlenir. Sonraki aşamada bulgular tanımlanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada, öncelikle 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan görsel okuma kazanımları 5.sınıflar düzeyinde belirlenerek bir çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra 5.sınıf düzeyine ait *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinlikler tek tek incelenerek etkinlikte hangi görsel materyallerin kullanıldığı belirlenerek tablolaştırılmıştır. Ancak bazı etkinliklerde kazanımla ilgisi olmayan, bilgilendirme amaçlı (metin yazarının fotoğrafı vb.) etkinlik dışı görsel materyal

kullanıldığı görülmüştür. Kazanım dışı bilgilendirme amaçlı kullanılan bu görsel materyaller değerlendirme dışında bırakılmıştır. Kodlanan veriler daha sonra yorumlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için araştırmacı tarafından kodlanan veriler, görsel sanatlar ve görsel iletişim eğitimi almış iki alan uzmanına sunularak verilerin araştırmacının kodlarıyla uygunluğu kontrol edilmiştir. Huberman & Miles'in (1994) "Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100" formülü kullanılarak araştırmacı ve birinci alan uzmanı arasında ,92 oranında, araştırmacı ve ikinci alan uzmanı arasında ,86 oranında görüş birliğine varılmıştır. Elde edilen oranlar araştırma için güvenilir kabul edilmiştir. Araştırmacı ve alan uzmanlarının görüş ayrılığı yaşadığı kodlar yeniden tartışılarak uygun görsel materyal türüne yerleştirilmiş ya da tamamen değerlendirme dışında bırakılmıştır. İç geçerliğin sağlanması amacıyla elde edilen bulguların tutarlılığı, kavramsal çerçeve ile uyumu kontrol edilmiştir. Araştırmanın dış geçerliğini (aktarılabirliğini) artırmak için araştırma süreci ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir. Araştırmanın dış güvenilirliğini (teyit edilebilirliğini) artırmak için araştırmanın ham verileri saklanmıştır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen veriler ışığında ulaşılan bulgular, alt problem sırası dikkate alınarak belirtilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi için 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan görsel okuma kazanımları, kazanımların ilişkilendirildiği beceri alanı ve materyal türleri tespit edilmiş ve tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda Yer Alan Görsel Okuma Kazanımları

Beceri Alanı	Kazanım	Kazanım Açıklaması	İlişkilendirildiği Görsel Materyal Türü
Okuma (Söz Varlığı)	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.	-
Okuma (Anlama)	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	-	-
Okuma (Anlama)	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır. b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.	Resim ve karikatür
Okuma (Anlama)	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgilere ilişkin soruları cevaplar.	-	Grafik ve tablo
Yazma	Bilgilendirici metin yazar.	c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.	Grafik ve tablo

Tablo 1 incelendiğinde Türkçe Öğretim Programı'nda görsel okuryazarlık becerisiyle ilgili 5 kazanım olduğu görülmektedir. Bu kazanımlardan 4'ü okuma becerisiyle ilişkilendirilirken 1'i ise yazma becerisiyle ilişkilendirilmiştir. Okuma becerisi ile ilişkilendirilen kazanımlar görselin algılanıp yorumlanmasıyla ilgili yazma becerisiyle ilişkilendirilen kazanım ise görsel oluşturma ile ilgilidir.

Kazanımların ilişkilendirildiği görsel materyal türlerinin dağılımı incelendiğinde grafik ve tablo (n=2) iki kazanımla ilişkilendirilirken resim ve karikatürün (n=1) ise bir kazanımla ilişkilendirildiği görülmektedir. Diğer iki kazanım ise özel olarak bir görsel materyal türü ile ilişkilendirilmemiş, söz konusu kazanımlarda daha genel bir ifade olan görsel kavramı kullanılmıştır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde MEB tarafından hazırlanan *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde kullanılan görsel materyallerin türleri tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2. Ders Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Görsel Materyallerin Türlerine Göre Dağılımı

Görsel Materyal Türü	N
Fotoğraf	8
Karikatür	8
Çizim	4
İllüstrasyon	3
Afiş	2
Harita	2
Tablo	2
Dijital Çizim	2
Resim	2
Simge	2
Kroki	1
Toplam	36

Araştırmada incelenen Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'nın 5.sınıflar için hazırlanmış olduğu 2018 tarihli "*Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*"ndaki görsel materyallere bakıldığında etkinliklerde fotoğraf, karikatür, çizim, illüstrasyon, afiş, harita, tablo, dijital çizim, resim, simge ve kroki olmak üzere on bir farklı görsel materyal kullanıldığı görülmektedir. Etkinliklerde toplamda otuz altı görsel materyal kullanılmıştır. Bu materyallerin türlerine göre dağılımını gösteren tablo 2'deki veriler incelendiğinde ders kitabı yazarlarının etkinliklerde en çok tercih ettiği görsel materyalin fotoğraf ve karikatür (n=8) olduğu tespit edilmiştir. Fotoğrafi kullanım sıklığı olarak sırasıyla çizim (n=4), illüstrasyon (n=3), afiş (n=2), harita (n=2), tablo (n=2), dijital çizim (n=2), resim (n=2), simge (n=2) ve krokinin (n=1) takip ettiği görülmektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminde MEB tarafından hazırlanan *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde kullanılan görsel materyal türlerinin hangi beceri alanı ile ilişkilendirildiği tablo 3'te gösterilmiştir:

Tablo 3. Ders Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Görsel Materyallerin Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Görsel Materyal Türü	Dinleme	Konuşma	Okuma	Yazma
Fotoğraf	-	1	1	6
Karikatür	-	1	1	6
Çizim	-	1	-	3
İllüstrasyon	-	-	-	3
Afiş	-	-	1	1
Harita	-	1	-	1
Tablo	-	1	-	1
Dijital Çizim	-	-	-	2
Resim	-	-	2	-
Simge	-	1	-	1
Kroki	-	-	-	1
Toplam	0	6	5	25

Ders kitabındaki etkinliklerde yer alan görsel materyallerin beceri alanlarına dağılımını gösteren tablo 3 incelendiğinde görsel materyal türlerinin en fazla (n=25) yazma becerisi ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Yazma becerisini sırasıyla konuşma (n=6) ve okuma (n=5) becerisi izlemektedir. Etkinliklerde kullanılan görsel materyal türlerinden dinleme becerisi ile ilişkilendirilen olmamıştır.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

MEB tarafından hazırlanan *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*'ndaki etkinliklerde yer alan görsel materyal türleri ile 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda 5.sınıf görsel okuryazarlık kazanımlarında belirtilen görsel materyal türleri arasındaki uyum görsel materyal türleri ve materyallerin ilişkilendirildiği beceri alanları karşılaştırılarak tablo 4 ile tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 4. Görsel Materyal Türleri Karşılaştırması

Görsel Materyal Türü	2018 TÖP	Ders Kitabı Etkinlikleri
Fotoğraf		✓
Karikatür	✓	✓
Çizim		✓
İllüstrasyon		✓
Afiş		✓
Harita		✓
Tablo	✓	✓
Dijital Çizim		✓
Resim	✓	✓
Simge		✓
Kroki		✓
Grafik	✓	

Türkçe Öğretim Programı 5.sınıf görsel okuryazarlık kazanımlarında belirtilen ve MEB tarafından hazırlanan *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı* etkinliklerinde kullanılan görsel materyallerin tür olarak uyumuna baktığımızda Türkçe Öğretim Programı'nda geçen tablo, resim ve karikatürün *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı* etkinliklerinde yer aldığı; Türkçe Öğretim Programı'nda geçmesine rağmen görsel materyal türlerinden grafiğin ders kitabı etkinliklerinde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Türkçe Öğretim Programı'nda yer almadığı halde kroki, simge, dijital çizim, harita, afiş, illüstrasyon, çizim ve fotoğrafın ders kitabı etkinliklerinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 5. Beceri Alanları Karşılaştırması

Beceri Alanları	2018 TÖP Görsel Okuryazarlık Kazanımları	Ders Kitabı Etkinlikleri
Dinleme	-	-
Konuşma	-	6
Okuma	4	5
Yazma	1	25

2018 Türkçe Öğretim Programı 5.sınıf görsel okuryazarlık kazanımlarında ve ders kitabı etkinliklerinde görsel materyallerin ilişkilendirildiği beceri alanları incelendiğinde hem Türkçe Öğretim Programı'ndaki görsel okuryazarlık kazanımlarının (n=0) hem de ders kitabı etkinliklerinde kullanılan görsel materyallerin (n=0) dinleme becerisiyle ilişkilendirilmediği görülmektedir.

Türkçe Öğretim Programı'ndaki görsel okuryazarlık kazanımları (n=0) konuşma becerisiyle ilişkilendirilmediği halde ders kitabı etkinliklerinde kullanılan görsel materyallerden (n=6) altısı konuşma becerisi ile ilişkilendirilmiştir.

Türkçe Öğretim Programı'ndaki görsel okuryazarlık kazanımları (n=4) ile ders kitabı etkinliklerinde kullanılan görsel materyallerin (n=5) okuma becerisiyle ilişkilendirilme noktasında uyumlu olduğu söylenebilir.

Türkçe Öğretim Programı'ndaki görsel okuryazarlık kazanımlarından (n=1) biri yazma becerisi ile ilişkilendirilmişken ders kitabı etkinliklerinde kullanılan görsel materyallerin (n=25) büyük çoğunluğunun yazma becerisi ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

2005 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı 1-5'te görsel okuma ve görsel sunu bağımsız bir öğrenme alanı olarak ilk kez ele alınır. 2006 6-8.sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ise görsel okuma ve görsel sununun bağımsız bir beceri alanı olarak yer almadığı, kazanımlarla ilişkilendirildiği görülür. 2015 Türkçe Dersi (1-8.sınıf) Öğretim Programı'nda tıpkı 2006 6-8.sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda olduğu gibi kazanımların görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanlarına dağıtıldığı anlaşılmaktadır.

2018 Türkçe Öğretim Programı, incelendiğinde görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanlarının bağımsız bir beceri olarak kabul edilmediği, kazanımlarla ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Programda görsel okuryazarlık becerisiyle ilgili 4'ü okuma becerisiyle 1'i yazma becerisiyle ilişkilendirilmiş 5 kazanım olduğu görülmektedir. Türkçe öğretim programında görsel okuma becerisinin bağımsız bir beceri alanı olarak yer almayışı ve bu beceriye yönelik kazanımların yetersizliği yapılan çalışmalarda da ele alınmıştır. Sarıkaya (2017) çalışmasında 2005 Türkçe Öğretim Programı'nda görsel okumaya detaylı yer verildiğini, 2015 Türkçe Öğretim Programı'nda ise görsel okumaya çok az yer verildiğini

belirtir. İçinde bulunduğumuz görsel ağırlıklı çağda yaşanan bu durumun düşündürücü olduğunu ifade eder.

2018 Türkçe Öğretim Programı'ndaki 5.sınıf görsel okuma kazanımlarından üçü görsel materyal türü olarak grafik, tablo resim ve karikatür ile ilişkilendirilmiştir. Diğer iki kazanım ise özel olarak bir görsel materyal türü ile ilişkilendirilmeyip söz konusu kazanımlarda daha genel bir ifade olan görsel kavramı kullanıldığı saptanmıştır. İncelenen ders kitabı etkinliklerindeki materyallere bakıldığında etkinliklerde fotoğraf, karikatür, çizim, illüstrasyon, afiş, harita, tablo, dijital çizim, resim, simge ve kroki olmak üzere on bir farklı görsel materyal kullanıldığı görülmektedir. Ders kitabında en çok tercih edilen görsel materyalin fotoğraf ve karikatür olduğu tespit edilmiştir.

Etkinliklerde yer alan görsel materyal türlerinin en fazla yazma becerisi ile ilişkilendirildiği, dinleme becerisiyle ilişkilendirilen görsel materyal türüne yer verilmediği görülmüştür. XXI.yüzyıl okuryazarlık türlerini benimsemiş farklı ülkelere ait programlar dikkatle incelendiğinde görsel okuryazarlığın dinleme becerisi de dâhil olmak üzere temel becerilerin tamamıyla ilişkilendirildiği görülmektedir (Yıldız, 2015; The Ontario Ministry of Education, 2006). 2018 Türkçe Öğretim Programı'ndaki görsel okuryazarlık kazanımları konuşma becerisiyle ilişkilendirilmediği halde ders kitabı etkinliklerinde kullanılan görsel materyallerden altısı konuşma becerisi ile ilişkilendirilmiştir. Okuma becerisiyle ilişkilendirilme noktasında program ve ders kitabı etkinliklerinin uyumlu olduğu söylenebilir.

2018 Türkçe Öğretim Programı görsel okuryazarlık kazanımlarında belirtilen ve ders kitabı etkinliklerinde kullanılan görsel materyallerin tür olarak uyumlu olduğu söylenebilir. 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda geçen tablo, resim ve karikatürün ders kitabı etkinliklerinde yer aldığı; 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda geçmesine rağmen görsel materyal türlerinden grafiğin ders kitabı etkinliklerinde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda yer almadığı halde kroki, simge, dijital çizim, harita, afiş, illüstrasyon, çizim ve fotoğrafın ders kitabı etkinliklerinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum 2018 Türkçe Öğretim Programı'ndaki 5.sınıf görsel okuma kazanımlarıyla ilişkilendirilen görsel materyal türlerinin 5.sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki etkinliklerde kullanıldığını göstermektedir. Ders kitabındaki etkinliklerde kullanılan görsel materyal türlerinin çeşitliliği 2018 Türkçe Programı'ndaki 5.sınıf görsel okuma kazanımlarında yer alan ve öze indirgenmeyen görsel ifadesine bağlanabilir. Oysa öğretim programlarında yer alan kazanımlar açık, anlaşılabilir ve ölçülebilir, görsel materyaller ise hedef kitlenin özelliklerine uygun olmalıdır (İşeri, 2014; Kılıç & Seven, 2007; Tosunoğlu, Arslan, & Akkuş, 2001; Köksal H., 2011; Başboğaoğlu, 2014; (Durukan, 2013). Bu nedenle ders kitaplarında kullanılan görseller; öğretim programında belirtilen kazanımlara, temaya, öğrenci seviyesine ve öğrencinin beklentilerine uygun olmalıdır. Böylece bireylere daha nitelikli kitaplar sunulabilecektir.

Kaynakça

- Başboğaoğlu, U. (2014). Öğretim Sürecinde Kullanılan Araçlar ve Görsel-İşitsel Araçlar. Ö. Demirel, & E. Altun içinde, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (s. 67-85). Ankara: PegemA.
- Ceyhan, E., & Yiğit, B. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (3. b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö., & Kiroğlu, K. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Duchastel, P. C. (1980). Research on Illustrations in Text: Issues and Perspectives. *ECTJ*, 28(4), 283-287.
- Durukan, E. (2013). Öğretmen Görüşleri Açısından Türkçe Dersi Öğretim Programı Kazanımları. *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 1-14.
- Huberman, A. M., & Miles, M. B. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- İşeri, K. (2014). Türkçe Ders Kitaplarındaki Resimler. T. D. Çözümlemeleri içinde, *Hakan Ülper* (3. b., s. 81-90). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, A., & Seven, S. (2007). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: PegemA.
- Köksal, H. (2011). Ders Kitaplarında Görsel Materyaller. L. Küçükahmet içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (3. b., s. 106-115). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Levin, J. R. (1979). *On Functions of Pictures in Prose*. The University of Wisconsin. Madison: Wisconsin R & D Center for Individualized Schooling.
- Sarıkaya, B. (2017). Türkçe Öğretiminde Görsel Okuma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 779-796.
- Taş, A. M. (2007). Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 519-532.
- The Ontario Ministry of Education. (2006). Eylül 27, 2018 tarihinde The Ontario Curriculum Grades 1-8: Language: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/secondary.html> adresinden alındı.
- Tosunoğlu, M., Arslan, M., & Akkuş, İ. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme*. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- Uzuner, S., Aktaş, E., & Albayrak, L. (2010). Türkçe Ders Kitaplarının Görseller (İllüstrasyonlar) Açısından Değerlendirilmesi. *TÜBAR, Bahar*(27), 721-733.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (7 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, D. (2015). Türkiye, Kanada (Ontario) ve Avustralya Ana Dili Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 537-549.